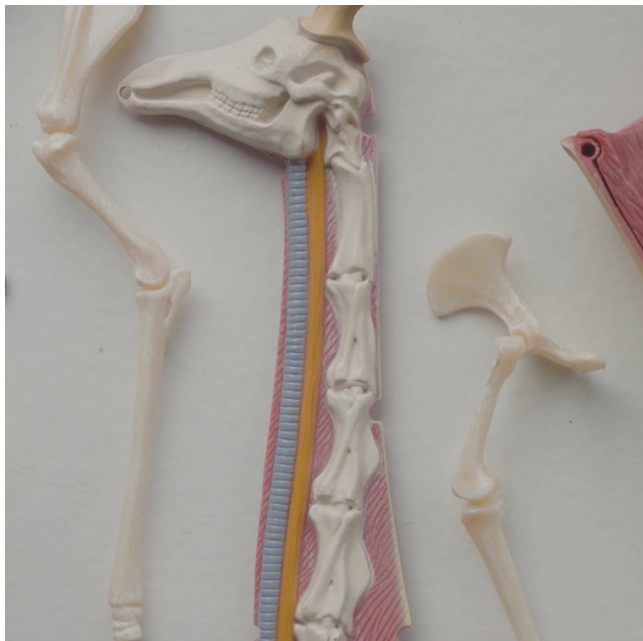

DOCUMENTARELE CHIAR DOCUMENTEAZĂ?

AUTOR: František eF. Horvát, Producător (Cehia)

- > Document vs. A documenta
- > Definirea documentarului
- > Să experimentezi viața altcuiva
chiar prin ochii lui
- > Un demers colectiv
- > O experiență comună
- > Influenceri, a viziona și a împărtăși
- > Nu sunteți singuri
- > Lumea reală

Document vs. A documenta

„Verbul « a documenta » se referă la acțiunea de a înregistra, de a descrie sau de a surprinde informații, evenimente, procese sau detalii într-o manieră sistematică și organizată. Documentarea poate lua diferite forme, precum textul scris, fotografia, înregistrările audio sau videoclipurile, și are rolul de a păstra informația pentru a putea fi consultată pe viitor, pentru comunicare, în scopuri de analiză sau legale. Documentarea presupune crearea unui act consemnat care poate fi folosit pentru a transmite, a explica sau pentru a oferi dovezi despre un anumit lucru. Se folosește des în mai multe domenii, printre care activitățile comerciale, cercetarea, educația și documentația tehnică.”

*OPENAI. ChatGPT-3.5 [program de inteligență artificială]. OpenAI, 2023 [cit. 2024-1-7].
Disponibil la: [HTTPS://OPENAI.COM/BLOG/CHATGPT](https://openai.com/blog/chatgpt).

Pentru introducerea la capitolul de față, i-am solicitat inteligenței artificiale o definiție de dicționar a verbului „a documenta”. Deși e limpede că substantivul și verbul au legătură între ele, înseamnă ele același lucru? Cu cât lucrez mai mult în domeniul audiovizual, cu atât mai mult simt că termenul în cauză și conotațiile lui* ne prind într-un ciclu fără sfârșit. Sunt documentarele cu adevărat „mărturii” sau „dovezi”?

*Nota traducătorului: Cuvintele în română „document” și „documentar” au, în limba cehă, același echivalent: *dokument*. Se ajunge astfel, deseori, la greșeli de traducere și la capcana „prietenilor falși” (*document* vs. *dokument*).

Unele documentare, la începuturile cinematografului, surprindeau un scurt moment în timp; astăzi, le-am numi „actualități”. În 1922, filmul *Nanook din nord*, realizat de pionierul genului documentar Robert Flaherty, a primit o etichetă asemănătoare. Flaherty nu doar că ne prezenta câteva scene din viața eschimoșilor de dincolo de Cercul polar, ci oferea filmului său o structură narativă coerentă și pătrundea în esența vieții unei familii inuite. Cu toate acestea, publicul a aflat în cele din urmă că Flaherty selectase doar acei membri ai tribului care corespundeau îndeaproape stereotipurilor încetățenite și că schimbase unele dintre numele lor pentru a le face mai ușor de reținut de către publicul occidental*. În ciuda faptului că *Nanook* nu este o „înregistrare” fidelă sau „o dovadă”, noi continuăm să îl numim „documentar”.

*Základy dokumentárního filmu, 2012. Člověk v tísni. ISBN 978-80-87456-24-8.

Definirea documentarului

Așadar, care ar fi o definiție corectă a „documentarului”? Este el un film care prezintă evenimente reale? După această definiție, și *Titanic* (1997) tot „documentar” s-ar numi, totuși, noi nu-l includem în categorie. Sau e vorba de un film care spune povestea unor oameni care au existat în realitate? Totuși, și serialul *The Crown* (2016-2023) face asta.

„O tratare creativă a actualității” — așa definea documentarele regizorul scoțian John Grierson. Asta este, probabil, cea mai bună aproximare a ceea ce ne închipuim că ar fi un „documentar”. De obicei, suntem conștienți că ne uităm la evenimente adevărate și la poveștile unor personaje reale; cu toate acestea, ele sunt filmate prin obiectivul unui anumit regizor și cu știința actorilor.

*GRIERSON, Herbert John Clifford, 1946. *Grierson on Documentary*. London: Collins. ISBN 978-0571113675.

În legendara sa carte, *Introduction to Documentary [Introducere în documentar]*, Bill Nichols dezvoltă și completează cele mai generale definiții ale documentarului într-o teză, aceea că „filmele documentare vorbesc despre situații sau evenimente reale și respectă faptele cunoscute; nu prezintă fapte noi, imposibil de verificat. Ele vorbesc în mod direct despre lumea istorică, mai degrabă decât despre cea alegorică.” Nichols susține că „documentarele se referă la personaje reale care nu joacă sau nu interpretează roluri.” El adaugă mai departe că „documentarul spune o poveste care este mai degrabă o reprezentare plauzibilă a ceea ce s-a întâmplat decât o interpretare inventivă a ceea ce s-ar fi putut întâmpla.”*

*NICHOLS, Bill, 2022. *Introduction to Documentary*. Second Edition. Bloomington, Indiana: Indiana University Press ISBN 978-0253222602.

Să experimentezi viața altcuiva chiar prin ochii lui

Atunci, de ce facem și ne uităm la documentare? De ce citim acum textul de față? De ce există proiecte și inițiative precum KineDok? Cel mai probabil, pentru că documentarele ne oferă ceva

cu care s-ar putea să fim deja mai familiarizați din filmele de ficțiune: ele ne duc într-o altă lume și ne-arată o fereastră către viața altcuiva; ne oferă o călătorie spre o altă realitate, adesea incomodă și complexă, fără răspunsuri simple sau clar definite.

Pătrundem în viața unui străin, știind că există scurte momente de ficțiune, puncte de vedere și încadraturi atent alese, un montaj stilizat sau modificări ale sunetului în postproducție. Cu toate acestea, ne uităm la astfel de narațiuni și cu convingerea că documentarul reprezintă acea felie de realitate selectată în forma ei brută, care a suferit cât se poate de puține asemenea intervenții. Fiecare documentar ne oferă o oportunitate unică de a observa lumea prin ochii autorilor, ai membrilor echipei de filmare și ai artiștilor care-și aduc stilul lor unic, personalitatea, interesele și până și condiția socială și opiniile politice pe ecranul de cinema sau cel al televizorului.

Fiecare documentar ne oferă o oportunitate unică de a observa lumea prin ochii autorilor, ai membrilor echipei de filmare și ai artiștilor care-și aduc stilul lor unic, personalitatea, interesele și până și condiția socială și opiniile politice pe ecranul de cinema sau cel al televizorului.

SELECȚIA DE FILM

<https://kinedok.net/selection/film-catalogue>

Un demers colectiv

Îmi încep mereu cursul de producție de film spunând că „*filmul este o muncă colectivă*”. Cu toții știm cât de numeroase pot fi echipele de filmare ale unor filme și cât de mulți oameni sunt de fapt implicați în proiecte care pot părea mici și simple. Cu toate acestea, aspectul comunitar este o parte integrantă a filmului, chiar și după terminarea lui, în procesul de distribuție. Fiecare proiecție publică poate fi, de asemenea, descrisă drept un demers colectiv, ca un spațiu destinat contemplării comune, reflecției, inspirației și, mai presus de toate, discuției. Fie că ne întâlnim într-un cinematograful, într-o cafenea, într-o galerie sau chiar și într-o barcă, momentele dinainte, din timpul și de după proiecție ne oferă o ocazie unică de a ne bucura de film împreună.

O experiență comună

Am putea spune că KineDok este un fel de rețea socială: ea leagă cineștii de cei pentru care este creată opera lor, cu alte cuvinte publicul și fanii documentarelor. Dacă pe Internet, pentru a-ți arăta interesul ar trebui să lași comentarii sau emoticoane cu inimă, KineDok doboară această barieră a anonimatului și creează, plecând de la documentare, o oportunitate pentru o discuție pe viu, directă, deschisă. Paginile care urmează au scopul de a prezenta în detaliu KineDok drept o platformă destinată unei experiențe comune, împărtășită. Colegii și colegile noastre/colegele vă vor îndruma și vă vor ajuta să depășiți probleme comunitare, aspecte tehnice, selecția de filme și

program, lucrul cu publicul și abordarea unor subiecte politice și etice pe care, prin natura lor, documentarele le deschid în mod firesc. Va depinde apoi numai de voi dacă vă hotărâți să deveniți unul dintre „influencerii” de pe această platformă unică.

Influenceri, a viziona și a împărtăși

Dacă rămânem la metafora rețelei sociale, KineDok este un loc de întâlnire deschis noilor „influenceri”, oameni activi care caută discuții antrenante pentru a ajunge la noi opinii și perspective despre lume. Și ce alt mijloc mai bun decât acela de-a cunoaște viața altcuiva chiar prin ochii respectivei persoane? Proiecțiile KineDok s-au desfășurat deja într-o varietate de locuri: în barca pe care o menționam mai sus, în centre pentru seniori sau chiar în închisori, ca să dau doar câteva exemple. Publicul n-a fost atât de preocupat de loc. Conform organizatorilor, scopul a fost mai degrabă acela ca oamenii să se întâlnească și să împărtășească această experiență a filmului cu alții. Totuși, proiecțiile și-au regăsit publicul și în locuri mai familiare, precum cafenele, galerii sau biblioteci. Selecția anuală de filme oferă spectatorilor o alternativă mult râvnită la programul adesea stereotipic al cinematografele obișnuite. Experiența celor care administrează locurile de proiecție, „influencerii” KineDok, ne arată că oamenii caută o alternativă la dezbaterile absurde și inutile de agresive de pe Internet și își doresc să intre într-un dialog deschis și cu însemnătate.

Nu sunteți singuri

În calitate de producător, ușa mea este mereu deschisă oricui crede că este creator, indiferent dacă este cineva care are studii superioare în domeniu, dacă are o experiență vastă, puțină experiență sau nu are experiență deloc. Important pentru mine este subiectul pe care vrea să-l deschidă și să-l discute. KineDok urmează aceleași principii. Nu contează dacă ești licean sau faci parte dintr-un club de seniori; ce contează este că vrei să spui povești, să crești și să-ți dezvolti abilitățile.

Puteți deveni membri ai acestei platforme indiferent dacă scopul vostru este să stârniți o dezbatere, să atrageți un public nou la proiecțiile de documentar, să purtați conversații relevante sau „doar să vă uitați la filme bune”. Nu veți fi singuri; la proiecții vi se vor alătura adesea creatorii, invitații sau moderatorii. Veți avea la dispoziție și acest ghid complet al KineDok. Posibil că nu îți vom putea arăta aici întreaga amploare a proiectului, care, oricum, nu poate fi transmisă altfel decât dacă îl experimentezi tu însuși. La fel se întâmplă cu documentarele.

Lumea reală

Ca să închei această serie de cugetări, am apelat încă o dată la inteligența artificială și am întrebat:

Dacă ar fi să înlocuiești sintagma „film documentar” cu ceva mai potrivit, cu ce ai înlocui-o?

Răspunsul a fost:

Dacă ar fi să înlocuiesc sintagma „film documentar” cu un termen mai potrivit, care să păstreze esența genului, aș alege sintagma „film real” sau „film despre lumea reală.”

*OPENAI. *ChatGPT-3.5* [program de inteligență artificială].

OpenAI, 2023 [cit. 2024-1-7]. Disponibil la:

[HTTPS://OPENAI.COM/BLOG/CHATGPT.](https://openai.com/blog/chatgpt)

Mă bucur că platforma KineDok poate să aducă *lunii reale* filme reale.

Și aș fi nespus de fericit dacă, după ce citiți acest capitol, vă hotărâți să deveniți parte din KineDok.

ALĂTURĂ-TE

<https://kinedok.net/join-us>

GRIERSON, Herbert John Clifford, 1946. Grierson on Documentary. London: Collins. ISBN 978-0571113675.

NICHOLS, Bill, 2022. Introduction to Documentary. Second Edition. Bloomington, Indiana: Indiana University Press ISBN 978-0253222602.

OPENAI. Chat GPT-4 [AI program]. OpenAI, 2023 [cit. 2024-1-7]. Available on: <https://openai.com/blog/chatgpt>

Základy dokumentárního filmu, 2012. Člověk v tísni. ISBN 978-80-87456-24-8.

FOTOGRAFII:

GLISNÍKOVÁ Lenka; PISKAČOVÁ Radka a Barbora TRNKOVÁ

I Miss You, Marius (film still)